

Sevgiyə bələnmiş poeziya

Qarşımda iki kitab var. Biri "Fəlsəfə terminlərinin izahlı lüğəti" ("Elm və təhsil", 2014). O biri də "Sevgi qum saatıdır" ("Elm və təhsil", 2014) adlı şeirlər kitabı. İkisinin də müəllifi bir adamdır - Nəzərova Adilə Həsən qızı. Birində fəlsəfə elmi zəkanın işığında dil açılıb danışır, o birində fəlsəfə poetik təfəkkürün ziyasından şölələri. Hər ikisi eyni zəkanın paralel qollarıdır, hər ikisi bir ürayın arterial damarlarıdır. Biri ən çox zəkanın-düşüncənin, biri də ən çox ürayın-könlün, duyğunun məhsulu kimi ortaya çıxıb...

"Fəlsəfə terminlərinin izahlı lüğəti"ndə Adilə xanım bir alim kimi öz elmi zəkasının genişliyini, dərinliyini nümayiş etdirib. "Sevgi qum saatıdır" deyib qum saatına obrazlı mənə verdiyi kitabında isə Adilə xanım bir gənc şairə kimi könlü dünyasının rəngin çalarlarını, zəngin xəzinəsini dürlü-dürlü kəlmələrlə bəyan edir. Dilçi-filosof Adilə Nəzərovanın şairə kimi əlinə qələm alıb yazdıqlarının da cəvherində dilimizin zəngin mənə çalarları, dərin-düşündürücü fəlsəfi fikirlər hakimdir. Beyninin zəkasının işığı poetik forma alaraq bədii-fəlsəfi poeziya nuru kimi qəlbinin dərinliklərinə süzülüb, könlünün ilham bulağını çağladığı. Bu mənada hər iki komponent- zəka ilə ürayın dedikləri təbii şəkildə bir-birlərini tam kompensasiya edir, çünki bir filosof kimi, bir dilçi alim kimi Adilədən bədii-fəlsəfi fikir yatırması olan poeziya çələngi hörməsi məntiqi baxımdan gözələnən idi. Başqa cür ola da bilməzdi, elə belə bir həqiqətin inikasıdır ki, özü dolayısı ilə də olsa, etiraf edir ki:

**Sevgi qum saatıdır-
Qəlbimi doldurduqca
Ağlımı boşaldıram...**

Nə demək istəyib bu misralarda müəllif? Birincisi, ən adi halda onu demək istəyib ki, "qəlbimi doldurduqca" - ürayımə sözləri, fikirləri yığıb doldurduğumun müqabilində "ağlımı (beynim) boşaldıram" - yəni beynimdəkiləri (ağılımdakıları) qəlbimə-ürayımə doldurub, ağlımı - beynimi boşaldıram. Bu, nə deməkdir? O deməkdir ki, insanın hansısa fikirdən-dərddən ağılı mərkəzi olan beyni çatlamaq dərəcəsinə gəlib çatanda, məcbur qalır onu dilinə-ürayımə gətirirsən, bir üray - qəlb adamı, dost, həmtay-sirdaş tapıb ona dərini bölüşdükcə, yüngülləşirsən, başın-beynin (ağılı mərkəzin) bir qədər dərddən-əndişədən boşalmış kimi olur. Bu fikri başqa cür də ifadə etmək olar ki, başındakı (ağılıdakı) fikirləri boşaldıb ürayımə yığırsan-doldursan, ürayımə qəlbində fikir-xiffət çəkirsən. Bəlkə də, bununla başın və ürayın arasında müəyyən fikir tarazlığı yaradırsan ki, biri "naqruzkaya"- ağırlığa düşüb, sıradan çıxmasın, insanı fikri cəhətdən

infarkt həddinə çatdırıb, cismən məhv etməsin. Amma bu dediyim yuxarıdakı misraların ən üst qatıdır - ən üzde olan, görünən tərəfidir. İkinci bir tərəfdən isə ağılını-elmi zəkasını qəlbinə-bədii fikir yükü şəklində qəlb çirpintıları kimi şeirlərə çevirib qəlbinə boşaltıldığını demək istəyir.

Adilə xanım ikinci halda-ən əsas halda burada metaforun ünsürlərini nəzərdə tutub. Axı poeziya, şeir dili həm də quş dili təmsalındadır ki, sirrini Süleyman peyğəmbər bilər, Süleyman peyğəmbər təmsal az-az adamlar duyar. Ona görə ki, şeir dili birbaşa həyatı müşahidələrin ifadəsi kimi be-yindən, ağıldan düşüncədən qopub gəlmir ki, onu eşitdiyini mənada-hərfi anlamda da qavrayasan, şeir dili ürayın-qəlbini dili olub, könlü dünyasının sirli dili olub, əsrarəngiz müəmmalar şəklində təzahür edir. Bu səbəbdən də nə hər kəs şair olub, könlü çirpintılarını şeir şəklində dilə gətirə bilər, nə də ki, hər kəs Süleyman peyğəmbər olub, bu könlü dilinin-qəlb-ürək harayının sirli sədasından başa aça bilər! Bax indi Adilə xanım bir könlü sevdalı olub, bizimlə danışdığı üray-qəlb dilində görək nələrə eyham vurur?...

Bunun üçün gerek əvvəlcə bilək görək onun poetik fiqur kimi işlətdiyi qum saati nədir? Diqqətli olan hər kəs kitabın üz qabığında verilmiş qum saatının şəklini görə bilər. İki başlı kolbaya bənzəyən bu qum saatının ortasından nazik damarşəkilli bir hissə keçir ki, bu, hər iki kolbanı bir-birinə birləşdirən hissədir. Kolbanın üst yarım küresinə doldurulmuş qum dənəkləri həmin nazik şlanq vasitəsilə süzülüb-üyükünüb tədricən müəyyən sabit zaman intervalı ilə altındakı kolbaya dolmağa başlayır ki, bu, zamanı-saati müəyyənləşdirməyə xidmət edir. Bax müəllif üst kolbacıqdan altındakı kolbaya axıbdolan qum dənələrinə nisbətə apardığı həssas müşahidələrinə rəğmən maraqlı bədii paralellər aparmışdır: "Sevgi qum saatıdır" deyərək orijinal metafora yaratmışdır. Və həmin prosesə nəzərən söyləmişdir: qəlbimi doldurduqca, ağlımı boşaldıram. Deməli, bu kolbalardan birini-yuxarı qatda olanını başa (başın ifadəçisi olan ağıla) bədii fonda münəcər etmiş, digər altındakı kolbacığı isə qəlbə (hissiyata) təşbeh etmişdir. Məlumdur ki, orqanizmin fiziki quruluşunda da baş üstə, üray nahiyyəsi isə baş hissədən aşağıda yerləşir. Beləcə, şairə üstdənə aşağıya axıb tökülən qum dənəklərini obrazlı şəkildə başla ürayın "alışı-verişi" kimi səciyyəyləndirmişdir. Bəs niyə Adilə xanım baş və gödəne (qarına) yox, məhz başla qəlbə aid etmişdir bu bənzətməni? Axı bunu qida kimi də - yuxarıdan tökülənin qarına boşalması kimi

də bədii baxımdan dəyərləndirmək olardı... Burada bir incə nüans var ki, bu səbəbdən də baş və qəlb amilini müqayisə obyektinə kimi götürməklə böyük bir uğura nail olmuşdur. Bu, ilk növbədə burada qum saatının sevgiyə bənzədilməsi ilə əlaqədardır. Belə ki, hər şeydən əvvəl, sevgi deyilən şey qəlb-könlü sevdasıdır. İkincisi, sevgi başla (ağılla) ürayın (hissin-duyğunun) alış-veriş meydanıdır. Ağılla duyğunun mübarizə savaşıdır. Üçüncüsü, saat özü prinsipilə



elə bir mexanizmə əsaslanır ki, burada müəyyən bir ritmik proses aramsız şəkildə dövrü olaraq daimi fəaliyyətdədir: bu, mexaniki saatlarda saniyənin (dəqiqənin) əqrəbləri (əqrəblərin döyüntüsü, tiqıqlıtısı) ilə müəyyənləşir. Beyin də (müqayisə et: beyin təzyiqi), üray də (üray təzyiqi) müəyyən bir ritmik tonusla (saatın əqrəbləri sayaq) döyünür ki, bunların hər ikisi (hər üçü) - baş və üray də, saat da bu döyüntülərin varması hesabına yaşayır, var olurlar. Saatın əqrəblərinin hərəkəti (döyüntüsü) onun xarab olmadığını, işlədiyini müəyyənləşdirdiyi kimi, ürayın, beynin də fasiləsiz və ritmik olaraq varması insanın həyat fəaliyyətini - yaşadığını, var olduğunu şərtləndirir. Bu baxımdan şairə Adilə Həsənzadənin sevgini qum saati ilə müqayisə etməsi, qum saatının kolbavari hissələrini isə bədii baxımdan ağılı (beyin) və qəlbə eyniləşdirməsi çox təbii və uğurlu alınmışdır. Eyni zamanda bu uğurlu poetik tapıntı ilə kifayətlənməyən şairə işlətdiyi ifadənin üst qatında adi bir həqiqət fonunda yürütdüyü poetik mühakiməsinin alt layında fəlsəfi donda həyat həqiqətinə də işarə etmişdir. Bəs bu, özünü hansı formada göstərir? Elə onun demək istədiyi əsl mətləb də son nəticədə bu həqiqətə gedib bağlanılır.

Məlumdur ki, sevgi-eşq elə müqəddəs duyğudur ki, o duyğunun daşıyıcısı olan aşıqın aşıqlığı könlü sevdası kimi dəyərləndirilir. Çünki sevmək ürayın-qəlbini hökmü altında yaranan duyğudur və sevən aşıqə ağılı (beyni) yox, qəlbə hökm edir. Bu mənada se-vən kəs ağılı iradəsinə yox, qəlb-

binin səsinə əsasən düşüncə-davranır; odur ki, Adilə Nəzər "qəlbimi doldurduqca ağlımı boşaldıram" dedikdə, məhz bu amili nəzərdə tutmuşdur. Yəni aşıq hardasa yaxşı mənada ağıldan özünü məhrum etməklə - "başının ağılını boşaldıb" düşüncəsini hissiyyata, duyğuya təslim etməklə "qəlbini (eşq havası-həvəsilə) doldurur". Bax qum saatına təşbeh edilən sevgidə aşıqın qəlbini doldurması onun "ağılını boşaltması" hesabına başa gəlir. Başqa sözlə, sövq-təbii bir hissəli aşıq öz ağılını əlindən alaraq ağılını boşaldır, əvəzinə sevdə dolu bir qəlbə sevməyə başlayır. Onun üçündür ki, aşıqlar əl arasında başı boş, dəli, ağılsız (ağılı boş-Adilə Nəzərin təbirincə, ağılını boşaltmaq) deyərək ümumiləşmiş rəmzi Məcnun (Dəli) adını verirlər ki, məcnun da hərfi mənada elə dəli deməkdir. Çünki sevgidə ağılı işləmir, sevgidə dominantlıq ürayə-qəlbə, könlə xasdır. Bax buna görə də şeirdə "qum saati"ndəki qumla dolub boşalan kolbalar beyin (ağılı) və ürayə-qəlbə bənzətmə obyektinə kimi götürülmüşdür. Axı aşıq "ağılını boşaltmasa", əvəzində "qəlbini (eşq həvəsilə) doldurmasa", onda heç sevmə bilməz ki...

Məncə, Adilə xanım digər bir şeirində də məhz yuxarıdakı misralardakı fikirlərin başqa formada inikasını vermişdir:

**Bu günlərdə
Allahın ən sevimli balasıyam,
Hissim ağılımdan bir qarış yuxarıda...
Çox yazmaq istəyirəm,
Tarazlığım pozulub,
Amma ağılıma çatmaq istəmirəm.**

Bəli, "Hissim ağılımdan bir qarış yuxarıda" deməklə şairə hissəsinin qəlbini ağılından (başından) üstün-yuxarıda olmasına işarə edir, bununla hissə (üray) və ağılı (beyin) arasında həmahəngliyin, tarazlığın pozulduğunu göstərir, "amma ağılıma çatmaq istəmirəm" - deyərək özü könüllü olaraq pozulmuş tarazlığı bərpa etmək istəmədiyini, qəlbə üstünlük vermək niyyətində olduğunu açıqcasına etiraf edir. Məncə, bu cür yol tutmaq həm də insanın təbii davranışından qırağa çıxması deməkdir. İnsan sövq-təbii duyğularla yaşayanda, daha da insaniləşir-humanizmə hissi onda daha da güclü olur. Bəli, insan sevdəndə gözəl olur, sevgi həyatı da, insanı da gözəlləşdirir.

Adilə Nəzərin sevgiyə bələnmiş misraları insana və dünyaya gözəllik duyğuları bəxş edir! Eşq olsun eşqə! Yaşasın sevgi, var olsun gözəllik! Sevginin və gözəlliyin poeziyadakı tərcümanına eşq olsun! Adilənin şeirləri belə bir tərcümanlıq missiyasını özündə özəlliklə əks etdirir!

**Şakir ALBALIYEV,
fəlsəfə doktoru, dosent**

**Təsisçi və baş məsləhətçi:
Aqil ABBAS**

**Baş redaktor:
İradə TUNCAY**

Qəzet "Ədalət" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnməmiş və "Azərbaycan" nəşriyyatında ofset üsulu ilə çap edilmişdir.

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

KAPİTAL Bankın 1 sayılı Nəsimi rayon filialı.

Kod: 200112 h/h

Müxbir hesab: 0137010001994

S.W.I.F.T. Bik: AIBAZ 2xhesab N:

380700194110045111 VOEN: 1300456161

İndeks:0107 Qeydiyyat nömrəsi 100

Ünvan: Bakı AZ.1073 Mətbuat "AZƏRBAYCAN" nəşriyyatı

Telefon: 538-05-50, 538-51-31. 534-

adaletqezeti@mail.ru, a

Qəzetdə "Olaylar" və APA İA-nın m



ƏDALƏT •

10 iyun 2017-ci il